

УДК: 658.153

Семенюк Н. О.¹

ВИЗНАЧЕННЯ ПОСЛІДОВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено підходи до аналізу оборотного капіталу різними вченими. Запропоновано етапи проведення аналізу оборотного капіталу з розмежуванням його на оборотні активи та джерела фінансування. Визначено сукупність показників для проведення кожного з етапів аналізу.

Ключові слова: оборотний капітал, оборотні активи, джерела фінансування оборотних активів, ефективність використання, ризиковість.

---

¹ Рецензент – Лук'янова В. В., д. е. н., професор

ВСТУП

Ефективне управління підприємством вимагає, передусім, розуміння проблемних аспектів, що виникають на підприємствах у зв'язку із управлінням його оборотним капіталом. Найефективнішим інструментом виявлення та розуміння таких проблем є аналіз.

Оборотний капітал розглядається багатьма науковцями як об'єкт аналізу, проте вчені по-різному підходять до аналізу оборотного капіталу. Так, група вчених пропонує аналізувати оборотний капітал за певними напрямками – наявністю, ефективністю використання, якістю [2; 9; 10]. Інша група вчених аналізує оборотний капітал за певною встановленою послідовністю [7]. Крім того, деякі вчені аналізують оборотний капітал, розподіляючи його на складові – матеріальну та грошову [1; 3; 4; 5; 6].

Незважаючи на значну кількість досліджень з приводу аналізу оборотного капіталу відмітимо, що не існує єдиного підходу до аналізу оборотного капіталу підприємства.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є вивчення, систематизація та узагальнення існуючих підходів до проведення аналізу оборотного капіталу підприємства та визначення послідовності проведення такого аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Окселенко Н. О. виділяє наступні методи аналізу оборотного капіталу: горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; статистичні методи (середні величини, ряди динаміки, дисперсійний аналіз, кореляційно-регресійний аналіз, трендовий аналіз); економіко-математичне моделювання; факторний аналіз; функціонально-вартісний аналіз; метод фінансових коефіцієнтів [6, с. 265].

Поддєрьогін А. М. для визначення наявності оборотних коштів пропонує визначати суму власних оборотних коштів та поточної потреби у них. Порівняння цих двох величин дасть змогу визначити брак чи надлишок їх на підприємстві. Для визначення стану оборотних активів учений використовує коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства. Для характеристики використання на підприємстві оборотних коштів використовують швидкість обігу (в днях), коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження, коефіцієнт ефективності, рентабельність оборотних коштів. Також Поддєрьогін А. М. виділяє показники ліквідності оборотних активів. Він пов'язує ліквідність та ризиковість оборотних коштів. Так, існують оборотні кошти високоліквідні з найменшим ризиком вкладення, середньоліквідні із середнім ризиком вкладення та найменш ліквідні із найвищим ризиком вкладення. Відповідно до визначених груп

визначаються коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт покриття та коефіцієнт абсолютної ліквідності [10, с. 221].

Ворожева Т. П. відмічає, що стан оборотного капіталу є його абсолютною характеристикою, а використання – відносною характеристикою, тобто дає змогу оцінити стан оборотного капіталу, враховуючи обсяг реалізації продукції та отриманого прибутку. Єдність цих двох понять проявляється в тому, що стан оборотного капіталу обумовлює рівень його використання, а від рівня використання оборотного капіталу залежить його стан. Ворожева Т. П. згрупувала показники ефективності оборотного капіталу за економічним змістом: показники стану оборотного капіталу, показники стану джерел оборотного капіталу, показники використання оборотного капіталу [2, с. 5].

Соляник Л. Г. класифікує показники управління оборотними активами за напрямками управління: формування, використання та вибір джерела фінансування [9, с. 239].

Подольська В. О., Яріш О. В. пропонують наступну послідовність проведення аналізу оборотних активів. На першому етапі оцінюють загальний розмір оборотних активів підприємства та аналізують зміни в їх обсязі впродовж звітного періоду. Визначається питома вага оборотних активів у загальному обсязі майна та її зміна протягом періоду.

На другому етапі досліджують структуру оборотних активів підприємства за видами активів.

На третьому етапі аналізу необхідно кількісно оцінити вплив факторів, які обумовлюють зміни в обсязі оборотних активів.

На четвертому етапі аналізу оцінюють зміни в складі джерел фінансування оборотних активів. Для цього обчислюють розмір власного оборотного капіталу, порівнюють з відповідними показниками за попередні періоди. Питома вага власних джерел фінансування оборотних активів використовується для оцінки ступеня фінансової стійкості підприємства, його незалежності від зовнішніх джерел фінансування.

На п'ятому етапі аналізу розраховують показники ефективності використання оборотних активів, проводять їх аналіз та роблять аналітичні висновки [7, с. 97].

Петрович Й. М., Кіт А. Ф., Семенів О. М. окремо аналізують оборотні засоби та матеріальні ресурси. Для аналізу оборотних засобів використовуються коефіцієнт оборотності оборотних засобів, коефіцієнт оборотності запасів, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, коефіцієнт закріплення, час обороту оборотних засобів, період обороту запасів, період погашення дебіторської заборгованості, період операційного циклу та період фінансового циклу.

Крім того, вченими пропонується оцінювати використання матеріальних ресурсів, що здійснюється за системою показників узагальнюючих (матеріаломісткість продукції, матеріаловіддача продукції, питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції, коефіцієнт використання матеріалів) та індивідуальних (ефективність споживання окремих елементів матеріальних ресурсів) [5, с. 155].

А. В. Шегда, Т. М. Литвиненко, М. П. Нахаба розрізняють оборотні фонди та оборотні кошти. Для оцінювання ефективності використання оборотних фондів застосовують систему показників, що диференціюються в залежності від особливостей виробництва: матеріаломісткість продукції, матеріаловіддача продукції, питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції, коефіцієнт використання матеріалів. До показників, що характеризують оборотні кошти, віднесемо коефіцієнт оборотності оборотних коштів, тривалість одного обороту, показник віддачі (рентабельності) оборотних коштів та суму вивільнення [4, с. 168].

Гришова І. Ю. теж відмічає матеріальну й грошову форму оборотних активів, тому в межах стратегії управління оборотними активами повинна розроблятися самостійна політика управління оборотними активами у матеріальній або грошовій формі чи окремо за видами. Управління матеріальними оборотними засобами та формування системи показників їх ефективного використання будується на дослідженні основних факторів, які безпосередньо пов'язані із сферою виробництва: обсяги операційної діяльності, наявність асортименту продукції, їх складність за складом сировинних елементів, що використовуються, характер технологічного процесу, частота надходжень сировини і матеріалів, кількість структурних підрозділів, що забезпечують здійснення виробничого процесу, рівень попиту на вироблену продукцію тощо. Тому систему показників ефективності використання матеріальних оборотних засобів слід доповнити такими характеристиками, як матеріаломісткість, ритмічність виробництва продукції, матеріаловіддача, коефіцієнт виходу продукції.

До системи показників ефективності використання грошових оборотних засобів Гришова І. Ю. відносить:

- показники ліквідності оборотних засобів (показники поточної, загальної, миттєвої ліквідності), коефіцієнта участі грошових активів в оборотному капіталі;
- показники оборотності грошових оборотних засобів (коефіцієнт оборотності, дебіторська заборгованість та грошові активи, період оборотності грошових активів, період інкасації дебіторської заборгованості);

- показники оцінки ефективності інвестування засобів у дебіторську заборгованість (коефіцієнт відволікання оборотних засобів у дебіторську заборгованість, коефіцієнт ефективності інвестування засобів у дебіторську заборгованість, рівень ризику інвестиційних засобів у дебіторську заборгованість) [3, с. 127].

Окселенко Н. О. для аналізу оборотного капіталу виділяє такі групи фінансових коефіцієнтів: показники стану та структури оборотних активів; узагальнюючі показники ефективності оборотних активів (показники рентабельності); показники ділової активності; показники ліквідності; показники фінансової стійкості [6, с. 265].

Брейлі Річард, Майерс Стюарт при аналізі оборотного капіталу виділяють ліквідність та ефективність. У складі показників ліквідності виділяють відношення чистого оборотного капіталу до загальної сукупності активів, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт термінової ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності та безпечний інтервал. У складі показників ефективності виділяють оборотність активів, оборотність чистого оборотного капіталу, тривалість запасів в днях, оборотність запасів, середній період збору дебіторської заборгованості, оборотність дебіторської заборгованості [1, с. 789].

Таким чином, провівши аналіз вищевикладеного матеріалу, запропонуємо наступну послідовність проведення аналізу оборотного капіталу (рис. 1).

Передусім вважаємо за необхідне проводити аналіз оборотного капіталу в розрізі двох його компонентів – оборотних активів та оборотних коштів, вкладених у ці активи. Крім того, кожний з компонентів доцільно аналізувати у три етапи – стан, ефективність та ризиковість.

Для аналізу стану оборотних активів використаємо показники, що характеризують структуру об'єкта: коефіцієнт реальної вартості оборотних активів у майні підприємства, коефіцієнт участі запасів в оборотних активах, коефіцієнт участі дебіторської заборгованості в оборотних активах, коефіцієнт участі грошових коштів в оборотних активах, питому вагу матеріальних витрат у собівартості продукції.

Наступним кроком аналізу оборотних активів є аналіз ефективності їх використання. Поняття «ефективність» можна характеризувати як відношення результату (ефекту) до витрат або ресурсів, що були витрачені на його досягнення [8, с. 275]. Оскільки в складі оборотних активів виділяють грошову та матеріальну складові, доцільно аналізувати ефективність оборотних активів відповідно цим двом складовим.

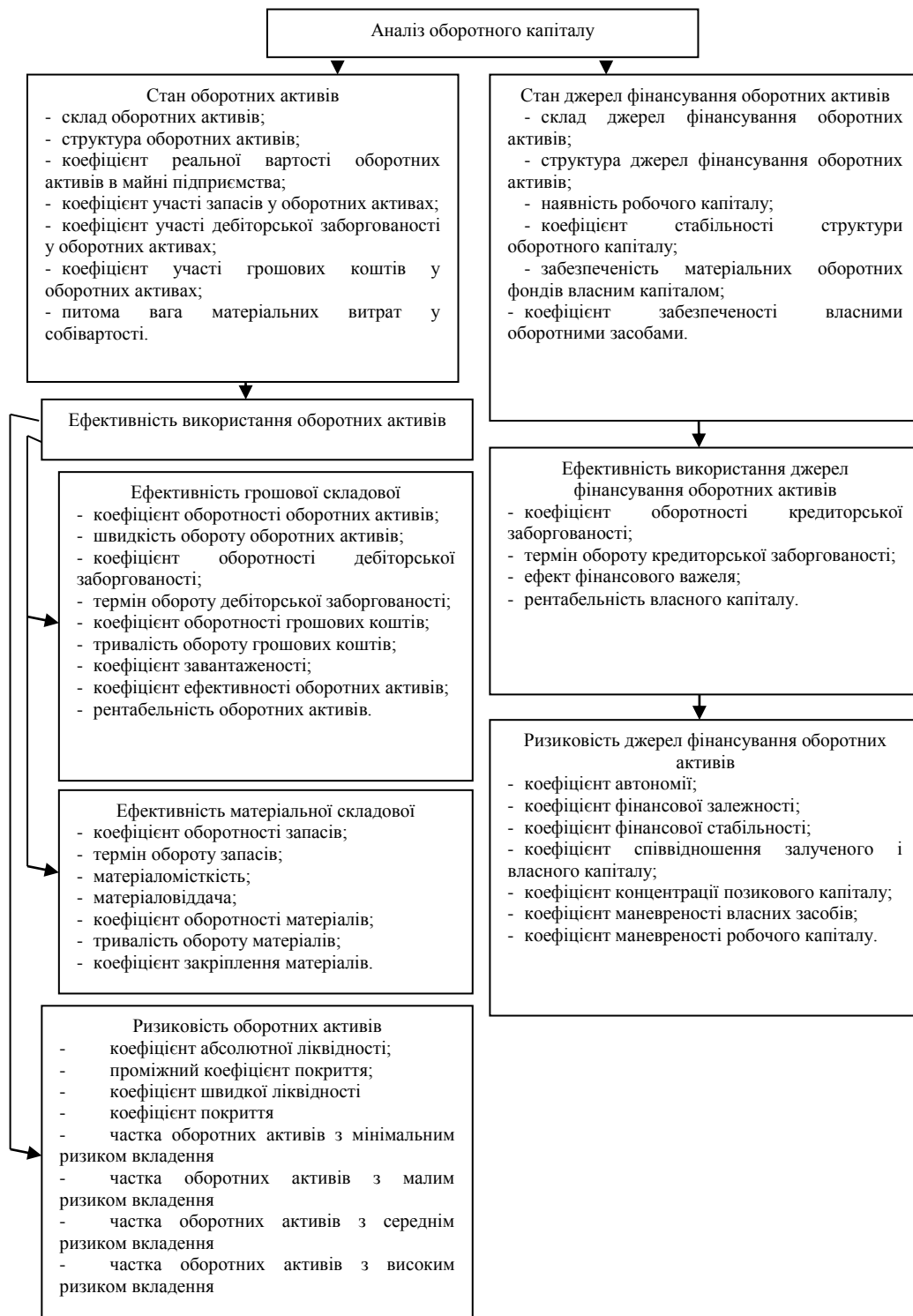

Рис. 1. Система показників аналізу оборотного капіталу

Таким чином, до показників, що характеризують ефективність грошової складової оборотних активів використання оборотних активів, слід віднести: коефіцієнт оборотності оборотних активів, швидкість обороту оборотних активів, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, термін обороту дебіторської заборгованості, коефіцієнт оборотності грошових коштів, тривалість обороту грошових коштів, коефіцієнт завантаженості, коефіцієнт ефективності, рентабельність оборотних активів.

Для аналізу ефективності використання матеріальної складової оборотних активів розрахуємо коефіцієнт оборотності запасів, термін обороту запасів, матеріаломісткість, матеріаловіддачу, коефіцієнт оборотності матеріалів, тривалість обороту матеріалів, коефіцієнт закріплення матеріалів.

Зазвичай ризиковість оборотних активів розглядається із позиції їх ліквідності, тобто можливості швидко перетворюватися на гроші для забезпечення зобов'язань підприємства, особливо поточних. Найчастіше в економічній літературі застосовують три показники ліквідності: коефіцієнт покриття, коефіцієнт швидкої ліквідності та коефіцієнт абсолютної ліквідності, але існує також проміжний коефіцієнт ліквідності (коефіцієнт критичної ліквідності), який показує здатність підприємства розраховуватися за своїми поточними зобов'язаннями монетарними оборотними активами.

Проаналізувавши стан, ефективність використання та ризиковість оборотних активів, вважаємо, що не меншої уваги потребують джерела фінансування оборотних активів. Таким чином, проведемо аналіз джерел фінансування оборотних активів за аналогічними напрямками: аналіз стану джерел фінансування, аналіз ефективності використання джерел фінансування та ризиковість джерел фінансування оборотних активів.

Для характеристики стану джерел фінансування оборотних активів виділимо такі показники: наявність робочого капіталу (власного оборотного капіталу), коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами та забезпеченість матеріальних оборотних фондів власним капіталом.

Наступним кроком в аналізі джерел фінансування оборотних активів є аналіз ефективності їх використання, що проводиться за допомогою наступних показників: коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, термін обороту кредиторської заборгованості, коефіцієнт мобільності власного капіталу.

Якщо ризиковість оборотних активів виражається через ризик втрати ліквідності, то ризиковість джерел фінансування оборотних активів виражається через ризик втрати фінансової стійкості. Недостатня фінансова стійкість підприємства може призвести до його неплатоспроможності та банкрутства, а надлишок фінансової стійкості

може призвести до втрати можливого прибутку від використання запозичених коштів. Таким чином, показники ризиковості джерел фінансування оборотних активів характеризуються відношенням власного та позикового капіталу. Для оцінки ризиковості джерел фінансування розраховуємо такі показники: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт маневреності власних засобів, коефіцієнт фінансової стабільності, коефіцієнт співвідношення залученого та власного капіталу та коефіцієнт концентрації позикового капіталу.

ВИСНОВКИ

Провівши аналіз існуючої економічної літератури, ми дійшли висновку, що доцільно проводити аналіз оборотного капіталу в двох напрямках – аналіз оборотних активів та аналіз коштів, направлених на формування цих активів. Обидві складові оборотного капіталу слід аналізувати у три етапи, що найбільш повно характеризують об'єкт аналізу, – стан, ефективність та ризиковість.

Для більш глибокого та різнобічного аналізу оборотного капіталу необхідно також звернути увагу на статистичні методи аналізу та економіко-математичне моделювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли, С. Майерс; пер. с англ. Н. Барышниковой. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2008. – 1008 с. 2. Ворожева Т. П. Комплексная система показателей функционирования оборотного капитала / Т. П. Ворожева // Проблемы и перспективы управления экономикой и маркетингом в организации. – № 10. – 2010. – С. 5–9. 3. Гришова І. Ю. Оборотні засоби молокопереробних підприємств / І. Ю. Гришова; за ред. академіка УААН М. Я. Дем'яненка. – К. : ННЦІАЕ, 2005. – 188 с. 4. Економіка підприємств : навчальний посібник / [А. В. Шегда, Т. М. Литвиненко, М. П. Нахаба та ін.]; за ред. А. В. Шегди. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання-Прес, 2002. – 335 с. 5. Економіка підприємства : підручник / [Й. М. Петрович, А. Ф. Кіт, О. М. Семенів та ін.]; за заг. ред. Й. М. Петровича. – Львів : Новий світ – 2000, 2004. – 680 с. 6. Оксєленко Н. О. Сучасні підходи до аналізу оборотних активів сільськогосподарського підприємства / Н. О. Оксєленко // Економічний простір. – 2011. – № 51. – С. 265–272. 7. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посібник / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с. 8. Рац О. М. Визначення сутності поняття «ефективність функціонування підприємства» / О. М. Рац // Економічний простір. – № 12. – 2008. – С. 275–286. 9. Соляник Л. Г. Оборотні засоби промислового підприємства: оптимізація управління : монографія / Л. Г. Соляник; за ред. О. С. Галушко. – Д. : Національний гірничий університет, 2009. – 239 с. 10. Фінанси підприємств : підручник / [А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.]; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 6-те вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с. – С. 221.

Дата надходження до редакції – 21.03.2013 р.